

Rolul Imaginarului Colectiv în Interpretarea Mediului Social

Sebastian Fitzek¹

Școala Națională de Studii Politice
și Administrative

Sursa: Revista Inovația Socială nr. 1/2014 (ianuarie-iunie)

URL stabil: <http://www.inovatiasociala.ro/articol/129>

Publicată de: Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Revista Inovația Socială este o revistă online creată în cadrul proiectului „Inovația Socială - Factor al dezvoltării socio-economice”, proiect coordonat de Prof.dr. Cătălin Zamfir în cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții. Această revistă utilizează politica liberului acces la conținut, pornind de la principiul conform căruia cercetarea deschisă publicului sporește schimbul global de cunoaștere. Inovația socială este o revistă electronică pe care cititorii o pot urmări pe măsură ce este scrisă și pe care o pot scrie ei înșiși. Revista va avea o apariție bianuală, dar fără a avea o dată de apariție, ci un interval în care este scrisă. Astfel, în lunile ianuarie-iunie va fi scris primul număr, iar în lunile iulie-decembrie va fi scris cel de-al doilea număr. În perioada respectivă, pe platforma online vor fi publicate în timp real contribuțiile și dialogurile generate între cititori și contribuitoari.

Prin accesarea articolelor din arhiva Revistei Inovația Socială indicați acceptarea termenilor și condițiilor de utilizare care sunt disponibile la adresa <http://www.inovatiasociala.ro/> care indică, în parte, faptul că puteți utiliza copiile articolelor doar pentru utilizare personală, necomercială. Vă rugăm să contactați redacția pentru alte tipuri de utilizare la adresa contact@inovatiasociala.ro.

Orice copie a materialelor din Revista Inovația Socială trebuie să conțină aceeași notă de drepturi legale, așa cum apar acestea pe ecran sau tipărite.

---

¹ sebastian.fitzek@comunicare.ro

Rolul Imaginarului Colectiv în Interpretarea Mediului Social

Sebastian Fitzek

Rezumat:

Acest articol abordează din perspectivă sociopsihologică problema imaginarului colectiv ca model de interpretare a mediului social în raport cu Sacrul și Puterea Politică. Elaborarea unui astfel de model este necesară pentru explorarea și înțelegerea percepțiilor, a atitudinilor și a tendințelor socio-culturale și politice care apar și se manifestă în rândul colectivităților umane. Cunoașterea mediului social și politic autohton ne duce inevitabil la o posibilă teorie a imaginarului ca instrument de analiză și interpretare a psihismului colectiv. Fixarea unei posibile hărți a imaginarului colectiv poate avantaja cunoașterea și obiectivarea unei culturi civice și politice. Importanța acestui studiu de cercetare în România este cu atât mai relevantă cu cât criza morală domină, în cea mai mare parte structurile de vârf ale sistemului politic. Efectele acestui declin moral au schimbat raporturile dintre cetățeni și clasa politică, ajungându-se la o stare accentuată de apatie sau blazare. În acest sens, descifrarea imaginarului colectiv este mai mult decât necesară pentru a ajunge la explicațiile de fond din spatele multor fenomene sociale.

Cuvinte cheie: imaginarul colectiv, sacrul și puterea politică, imaginație, ideograme, engrame, ritual, percepții, atitudini, orientări, imaginar politic și social

Abstract:

The current article meets a socio-psychological approach of the collective imaginary issue as an interpretation pattern of the social environment compared to the Sacred and the Political Power. The development of such a pattern is necessary for exploring and understanding the perceptions, attitudes, political and socio-cultural tendencies which occur and manifest within groups. Knowledge of the autochthon social and political environment leads inevitably to a possible theory of the imaginary considered an instrument of knowledge and interpretation of the collective psyche. Establishing a collective imaginary map could substantially improve the knowledge and objectification of a civic and political culture. The importance of this research study in Romania is as relevant as the moral crisis is still dominant starting with the critical peak structures of the political system. The outcomes of this moral fall indicate apathy and indifference among relations between citizens and the political class. Reaching ground explanations for these social phenomena, the collective imaginary understanding becomes crucial.

Keywords: collective imaginary, sacred, political power, imagination, ideograms, engrammes, perceptions, attitudes, orientations, political imaginary, social imaginary.

Motto:

„SOCRATE: Deci și în cel care nu știe există păreri adevărate chiar cu privire la lucrurile pe care el nu le știe, nu?

MENON: Pare neîndoielnic.

SOCRATE: Deocamdată aceste păreri au început să răsară în el ca prin vis...”

PLATON, Menon, 85 c.

1. Prezentarea temei.

Trecerea de la percepții la convingeri și, în final, la configurarea unui imaginar colectiv, prin intermediul raporturilor de putere este etapa cea mai pregnantă a cercetării de față. Necesitatea unei abordări multidisciplinare în studiul imaginarii este vitală iar justificarea rezultă din abordarea acesteia ca fiind în sine un obiectiv semnificativ de atins în complexitatea domeniilor incluse de sociopsihologie. Alianța categorială a celor doi termeni sacru și puterea politică se întemeiază pe interferențele hermeneutice și semiotice ale fenomenului politic și religios care participă la descifrarea și înțelegerea imaginarii. Modelul este extras din zona sociologiei politice și a religiei și poate sprijini o nouă teorie a imaginarii. Ambele noțiuni pot fi unite într-o singură expresie înglobând cele două sensuri distincte, fiecare dintre ele identificându-se analitic cu termenul de putere sacră și sacralitate a puterii. Primele modele clasice în care conceptul de sacralitate – *sacer* – *sacrum* începe să joace un rol important în descifrarea fenomenului social și religios au fost propuse de sociologi ca Durkheim (1912) sau Marcel Mauss (1898), de istorici ai religiilor precum Georges Dumézil (1924) sau de către antropologi precum Jean-Jaques Wunenburger (1990), Caillois, Roger (1960), Giorgio Agamben (1995) și alții care au scris pe această tematică într-un stil complementar și nu incompatibil în ceea ce privește adaptarea și specificitatea imaginarii la un sistem de valori contemporane. De aceea, este necesară o corelare firească a tuturor acestor contribuții într-o viziune unitară și metodologică sub rigoarea condusă de o delimitare și o analiză necesară a termenilor.

2. Dezbateri teoretice preliminare

Puterea politică și sacrul sunt principalii vectori de putere care definesc și întipăresc imaginarii în mentalul colectiv al unui popor. Într-o viziune analitică, caracterul transcendent al puterii este prezent în interiorul fenomenului religios ca ipostază a sacrului, iar în imaginarii politic prin autoritatea puterii, la care se adaugă o sumă de experiențe de natură publică, prin care se înființează structura definitorie a unui imaginar colectiv. Spațiul imaginarii colectiv este o colecție veritabilă de imagini sensibile, o lume încărcată de mituri și simboluri prin care se reactualizează cele mai marcante amintiri evocate prin intermediul unui ritual (în cazul de față, termenul de ritual are o conotație particulară, ritualul este perceput aici ca proces socio-psihic de reactivare a unei amintiri, *hic et nunc*, respectând un anumit canon de reguli și procedee de natură psihică.). Acest semantism intră în universul complex al imaginarii, reprezentând matricea sa compozițională din care se dezvoltă concomitent o lume mitică și o gândire rațională însoțită de un vast cortegiu semiologic.

Cercetarea imaginarii poate fi un imperativ, o cale sau o metodă sociopsihologică centrată exclusiv pe cunoașterea comportamentului uman în societate. Este indubitabil faptul că o ființă umană ar fi capabilă să gândească aproape abstract, rațiunea sa fiind însuși o reprezentare a perfecțiunii. Filozofia raționalistă a împins aceste idei spre un ideal irealizabil, uitând că realitatea nu poate fi confundată niciodată cu o utopie antropologică, motivațiile gândirii și acțiunii noastre având mereu la bază cauze de natură conștientă și subconștientă. Imaginarii colectiv este încărcat de imagini, simboluri și fantasmе, care, în viziunea filozofului francez Wunenburger, ar putea fi situate între percepție și rațiune, între reprezentarea senzorială și noțiunea intelectuală, constituind un substrat fără de care nu poate fi înțeleasă activitatea psihicului de a gândi (Wunenburger, 2005: 41).

Tematicile centrate pe analiza imaginarului reprezintă, în general, o arie de cercetare multidisciplinară care a devenit posibilă pentru sociopsihologie, captând inclusiv atenția altor discipline, precum psihanaliza, istoria religiilor, antropologia politică și socială. În aceste condiții, principalul scop al studiului de față este de a realiza o analiză viabilă și veridică precum și de a aduce explicații care să scoată în evidență rolul cheie al cuplului categorial mai sus amintit. O întrebare generică a cercetării ar fi formulată astfel: în ce măsură se poate vorbi despre un caracter transcendent al puterii care să contribuie la fundamentarea percepției psiho-sociale a imaginarului? Iată o întrebare de la care a pornit această cercetare și care a pus în mișcare o serie de gânduri, incertitudini și frământări. Neliniștea metafizică din întrebare cât și dorința de a găsi răspunsuri au probat necesitatea unui studiu empiric și metodologic dedicat imaginarului colectiv. Deși se poate afirma faptul că, aparent, acest spațiu al imaginarului pare a fi inabordabil și chiar inaplicabil instrumentelor științifice, misterul ar putea fi cucerit, dacă se respectă regulile impuse de o anumită hermeneutică. În definitiv, orice ipoteză are nevoie, la început, de cel puțin o minimă credibilitate, mai ales atunci când în centrul cercetării se află un nucleu simbolic al lumii sensibile. În ceea ce privește curentul de gândire al școlilor sociologice, m-am concentrat asupra orientărilor structuralist-funcționaliste care au deschis porțile spre o cunoaștere combinată cu zona politicului și cea a spațiului religios.

3. Delimitări conceptuale

Din perspectiva mea, imaginarul ar putea fi definit ca un sistem complex de reprezentări a imaginilor, simbolurilor, credințelor, valorilor și a ideilor din psihicul uman. Imaginarul poate fi de două tipuri: individual și colectiv, ambele acționează și influențează comportamentul unui individ și comportamentul de grup. Imaginarul se regenerează prin memorie, experiențe, fantasme, percepții, amintiri și trăiri de natură afectivă prin care se configurează o lume complexă și în același timp mistică. Imaginația face parte din imaginar și poate fi definite, după Gilbert Durand, ca un proces psihic de formare a percepțiilor născute din amintiri sau prin conștientizare a ceva ce poate fi creat în funcție de capacitatea proprie **de a-și imagina a individului** (Durand, 1998: 25). Imaginarul social este rezultatul viu al unor combinații dintre anumite sinteze culturale, sociale și istorice cu o serie de mentalități ale timpului. Amintirile care se solidifică în imaginarul colectiv devin valori de credință prin procesul de *anamneză*. Anamneza este o reidentificare analitică și apriorică a unui lucru, a unui subiect sau fenomen care există deja undeva în memoria ascunsă. Reamintirea acestor informații poate fi adusă la suprafața conștientului prin tehnici de meditație. Anamneza este abordată nu doar la nivel filosofic, ci și în socio-psihologie sau în psihanaliza regresivă. În cazul credințelor religioase la vechii greci, adevărul lăuntric scos la suprafață nu ține doar de experiența actuală a unei persoane, ci mai degrabă de ceva care a existat într-o viață trecută. Pe tehnica anamnezei s-a sprijinit inclusiv teoria metempsihozei care explică necesitatea de reamintire a unor experiențe încheiate în alte lumi. Amintirile sunt percepute la nivel valoric și se manifestă prin confluența continuă dintre sacru și caracterul transcendent al puterii politice (bazat pe relația de dominație-supunere sau comandă-ascultare) (Frigioiu, 2007: 22) care se desfășoară pe axa temporală a imaginarului.

Cu toate acestea, o abordare riguroasă din perspectiva modului de gândire structural-funcționalist ar putea dăuna prin urmărirea unor explicații de natură teleologică care să afecteze complexitatea multivalentă a unui studiu de acest gen. Maryanski și Turner (1988; 116) critică incapacitatea funcționalismului de a crea răspunsuri în afara mecanismului de necesitate. Durkheim demonstrează, în acest sens, că atunci "*când explicăm un fenomen social, trebuie să cercetăm în mod distinct cauza eficientă care îl produce și funcția pe care o îndeplinește.*" (Durkheim, 2002: 135). Cercetarea cauzelor corespunde cu dezasamblarea unui algoritm care are nevoie de mai multe instrumente sau metode. Reasamblarea sistematică de după analiză este o artă care respectă metoda sa particulară, iar pentru ca originalitatea să fie completă va fi nevoie de construcția personală a unui plan de cercetare.

Cuplul categorial *puterea politică și sacrul* reprezintă o relație importantă care a stat la baza apariției statului și a politicului. Delimitarea celor două concepte nu duce la o separare clară în ceea ce privește ontologia semantică a termenilor. Rădăcina cuvântului putere vine din limba sanscrită "*patis*" care înseamnă soț și stăpân. (Frigioiu, 2007: 68). În continuitatea gândirii grecești, pentru Toma d'Aquino puterea este forma activă a politicului aristotelic (*definitio quid rei*) din care s-a dezvoltat și s-a transmis ordinea morală a lucrurilor, finalizând cu formarea matură a statului (Battista, 1991: 472). Toma D'Aquino aduce un omagiu politicului în

sensul că ceea ce se definește prin politic trebuie să se raporteze la stat așa cum biserica se raportează la religie prin aceeași morală. Moralitatea acțiunii politice se reflectă deci în gradul de competență și eficiență al unui stat, în aceeași măsură în care biserica o face față de propria sa religie.

Drept obiect de studiu, puterea a fost considerată de unii cercetători un concept fundamental care poate fi analizat în toate științele sociale. Aria de cercetare a puterii a devenit atât de vastă încât nici o știință nu o poate izola la un singur domeniu de cercetare. De aceea, filozoful englez și matematician, Bertrand Russel a considerat că *“puterea este conceptul fundamental în științele sociale, în același sens în care energia este conceptul fundamental al fizicii.”* (Russel, 1975: 3). Puterea nu înseamnă doar forță brută sau o subordonare de tip militar așa cum înțelegem prin intermediul conflictualismului. Puterea poate fi abordată și ca o percepție socio-psihică, termenul riscând să fie interpretat și limitat fără voie la caracterul executoriu rezultat din relația dominație-supunere. Puterea în starea ei pură este alcătuită din trup și suflet, la fel ca individul. Sufletul puterii este partea sa sacră, iar partea sa materială se manifesta prin sensul pe care îl capătă în mâna omului, ca forță supusă propriei sale voințe. În același timp, puterea este precum un curent electric care generează viața materiei în sensul în care aceasta poate fi înțeleasă și sub forma unui suflu divin. *„Puterea socială seamănă cu cea electrică. Vedem efectele și manifestările amândouă, dar nu însuși fenomenul. Puterea socială este transformată în ordine, forță și autoritate; puterea electrică în lumină, căldură și mișcare. Folosirea lor greșită poate aduce moartea. Dar esența acestor fenomene ne scapă.”* (Bierstedt. 1975: 226).

Puterea este legată de politic, iar politicul s-a încarnat prin putere ca reprezentant al unui domeniu de acțiune care a devenit cea mai importantă manifestare a puterii sociale. Dacă în spatele puterii politice apare o formă mult mai complexă a puterii sociale, atunci ce se află la originea ei? Probabil ceva și mai complex pe care ipotetic o denumesc și o identific cu fiind puterea sacră. Sacrul este o putere primordială care capătă vizibilitate prin intermediul fenomenului religios, dar și în cel politic și social manifestat mai ales prin imaginar. Sociologia se preocupă de problematica sacrului nu doar din perspectiva istoriei religiilor, ci mai ales pentru actualitatea unui fenomen prezent în orice societate. Manifestarea tradițională a sacrului o regăsim sub diferite forme de hierofanii și tipuri de legitimitate istorico-tradiționale, așa cum au fost prezentate de Max Weber. Legitimitatea teocratică, gerontocratică sau cea ereditară sunt doar câteva subtipuri ale legitimității istorico-tradiționale (Weber, 1992: 9). Legitimitatea alături de autoritatea deontică și epistemică, influența, prestigiul sau consensul au devenit principalele forme de manifestare și exprimare ale puterii, iar toate aceste caracteristici corelative au derivat rând pe rând din autoritatea lui *homo religiosus*.

În ramificarea procesului de organizare a societății umane, *sacrul* s-a extins ca un domeniu de cercetare în toate cele trei mari dimensiuni: religie, știință și politică. Particularitatea comună a celor trei dimensiuni se regăsește în grupul categorial mai sus amintit, plecând de la multidisciplinaritatea existentă a relațiilor sociale studiate în sociologia politică, antropologia socială și politică. Unul din marii specialiști din acest domeniu, Rudolf Otto identifică sacrul prin termenul de numinos ca *“sentiment al stării de creatură și ca reflex în conștiința de sine al sentimentului obiectului numinos”* (Rudolf, 2005: 14). Prin analogie cu sociologia religiei, sacrul trimite la ideea de putere divină, dar sacrul nu se poate limita la transcendent și nu este firesc să-l limităm doar la spațiul religios. Sacrul este prezent fără să ne dăm seama în tot ceea ce înseamnă imaginar, gândire, percepție, mentalități, prejudecăți, așteptări, afectivitate, preferințe și orientări, dar sub o formă subtilă, în contradicție aparentă cu profanul lui Eliade. Chiar științele sociale pot adopta o percepție sau o atitudine față de problematica sacrului, dar nu o poate exclude și nici diferenția prin opoziție. Perspectiva de față oferă o cale de a scoate sacrul din granițele religiei sau ale teologiei, proiectându-l direct în mijlocul dezbaterilor multidisciplinare. Omul de știință la fel ca omul politic include în comunicare o parte din taina acestei substanțe misterioase. Ne amintim sporadic despre acest lucru atunci când *“sentimentul sacrului se trezește în societate prin participarea la activitatea colectivă reprezentată de ceremonie.”* (Durkheim, 1995: 7).

Imaginația față de imaginar este precum subiectul față de predicatul logic, în ceea ce am identifica o însușire sau o calitate necesară a omului de a gândi sau crea prin libertatea de a-și imagina sau a proiecta. În perspectiva lui Brunschvicg, orice înseamnă imaginație, chiar și în sensul platonice - determină *„un păcat față de spirit.”* (Brunschvicg, 1950: 98). Cu toate acestea, există posibilitatea ca acest păcat să fie transformat într-o virtute artistică care a dat omului forța necesară de a crea și de a-și iubi Creatorul care l-a înzestrat cu acest har. Imaginația este capacitatea omului de a depăși condiția sa umilă de pitic al universului, transformându-l într-o ființă nobilă care răspunde ca mulțumire prin imitație și inovație cu ajutorul capacității sale de a-și imagina. Când ne referim la imaginație nu putem să ne oprim doar la sensul socio-psihic sau poate numai la cel

filosofic de a gândi, pentru că am strivi esența complexității sale. Cu alte cuvinte, imaginația este răspunsul pe care omul îl dă universului prin capacitatea de a crea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, iar trupul omenesc îl așază uneori pe acest pitic în centrul tuturor lucrurilor. De asemenea, imaginarul este produsul brut al imaginației care are, în opinia mea, două căsuțe: în conștient, prin ceea ce numim lumina de inspirație a rațiunii și în subconștient, prin ceea ce numesc zona ascunsă a memoriei subtile (probabil există o memorie și un limbaj al sufletelor la care încă nu ne-am gândit) din care izvorăște fantasma, pentru că sufletul nu poate înțelege nimic fără fantasmă, formându-și un limbaj al său specific. *“Numquam sine phantasmate intelligit anima.”* (Culianu, 1999: 29).

Relevantă este și perspectiva lui Sartre care trasează o distincție clară între conceptul de imagine și percepție ca dublet mnezic- expresie psihanalitică folosită de Jung (Sartre, 1936: 115). Imaginea în imaginar nu dublează percepția în procesul de vizualizare a unui obiect care este recreat de mintea noastră, ci îl crează artistic prin intermediul simbolurilor cu care operează conștientul și subconștientul. Valoarea artistică crează prin procedeele de sinestezie, de amintire și identificare analitică cu ceva deja existent. Imaginarul este rațiunea sufletului așa cum gândirea definește rațiunea simțului comun. Distincția apare în afirmația lui Blaise Pascal: *“inima își are rațiunile ei pe care rațiunea nu le cunoaște”*, dar totuși le comunică rațiunii prin intermediul imaginației. Ceea ce comunică și cum comunică se presupune că ar ține de un sistem hermeneutic al simbolurilor mai puțin inteligibile, dar această zonă rămâne în cazul de față un spațiu încă neexplorat pe care știința îl poate valorifica fără să alunece în prejudecăți sau nihilisme. Cu toate acestea, o soluție și un drum pentru o astfel de cercetare pot fi atinse prin cunoașterea științifică a miturilor. Ne confruntăm cu un produs finisat de imaginarul omenesc în care conștientul este însoțit de o contribuție a subconștientului uman (subconștientul nu are aici sensul psihanalitic de zonă prelungită și ascunsă a conștientului, ci de cameră de reflecție și gândire a fantasmelor din psihicul uman manifest cel mai adesea prin emoții și rațiuni specifice ei).

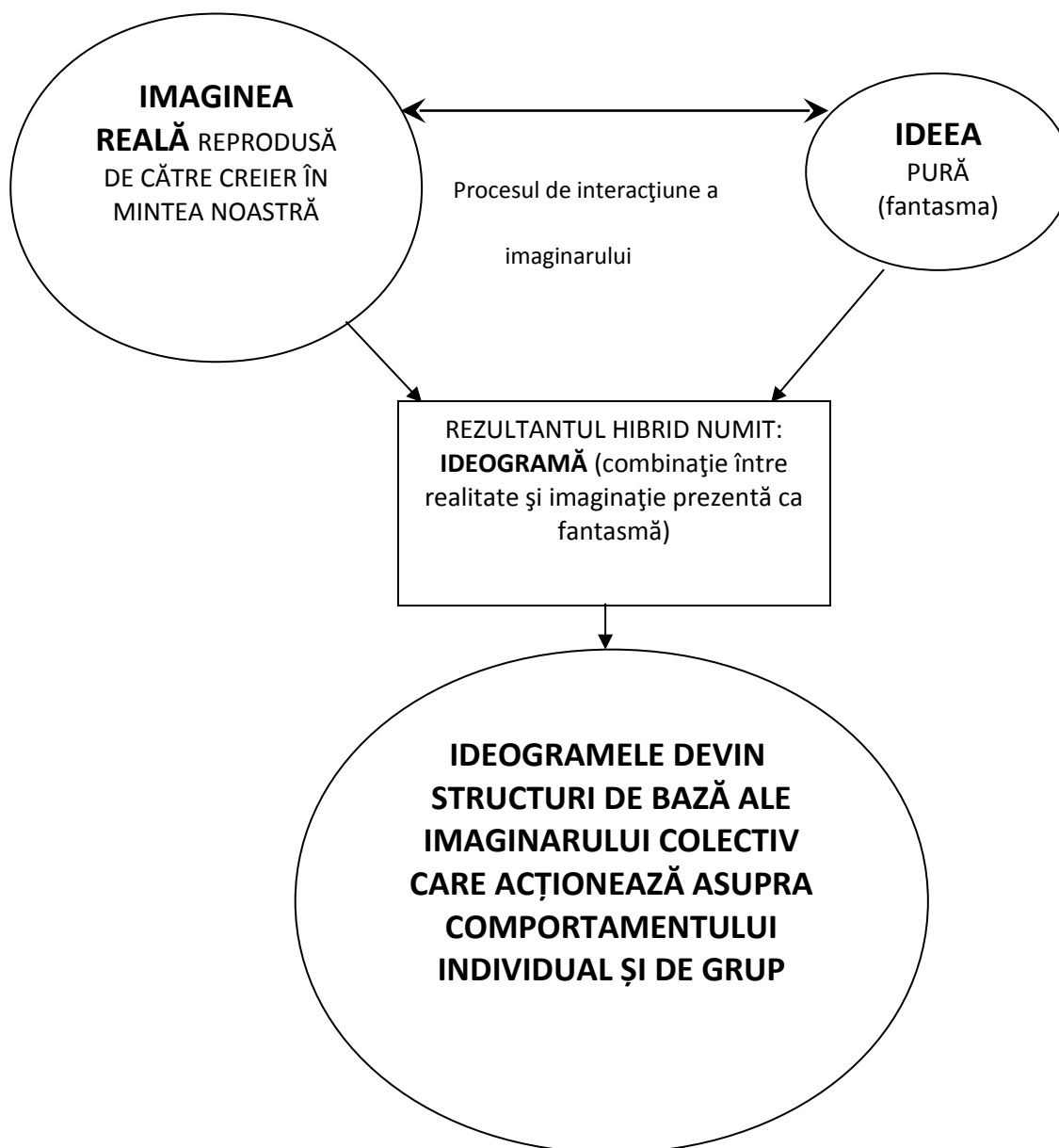
În ceea ce privește ritualul, acesta joacă un rol important în consolidarea unor obiceiuri, structuri de imagini sau *ideograme* ale imaginarului (termenul este dezvoltat și analizat în ultima parte a acestui articol). Termenul ritual provine din limba hindusă *rita* și desemnează un obicei religios, în special cultic, bine statuat, *rându* și moștenit prin tradiție (Berholet, 1995: 396). Un alt sens care poate fi derivat din propria sa semnificație trimite la ideea de relaționare mistică specifică inițiaților. Cu timpul însă, intrând sub imperiul nevoii de fixare scripturală s-a generat o întreagă hierofanie în literatură prin cărți ritualice precum: *Liki*, *Engishiki*, *Norito*, *Brahmane*, *Rig Veda*, *Codexul Preoților*, *Rituale Romanu* și altele (Kloppenborg, Hoens, 1983: 207). Ritualul îl regăsim nu doar în studiile de istorie a religiilor sau în actele de cult religios, ci și în viața obișnuită a fiecărui om, sub forma unor *rituri de trecere*. Termenul a fost folosit pentru prima dată de A. Van Gennep (1909). Prin *riturile de trecere*, fiecare individ traversează mai multe statute pe parcursul vieții sale, iar tranzițiile sunt adesea marcate de rituri diversificate elaborate de la o societate la alta (Bonte, Izard, 2007: 586). Astfel, orice eveniment important din viață începând cu nașterea, botezul, majoratul, căsătoria, moartea sunt mereu însoțite de acte ritualice care devin cutume sau obiceiuri moștenite prin tradiție.

4. O nouă teorie a imaginarului colectiv

Imaginarul colectiv se hrănește din acest bazin de amintiri adânc întipărite în memoria socială, autogenerându-se în raport cu mișcarea recentă a evenimentelor marcante. Amintirile legate de o memorie istorică și colectivă intră în combinație cu anumite experiențe personale la care suntem martori, formându-se felurite holograme ale imaginarului propriu, sub forma unor micro-filme ale existenței, la care participăm direct sau indirect indiferent de voința noastră. Aceste monade spirituale iau naștere și în funcție de caracterul individului sau de existența unor stereotipuri, ca filtre ale gândirii sub diferite grade și ierarhii. Însuși dreptul la opinie, la acord, la consens sau la nesupunere sunt forme deliberate ale libertății imaginarului care ne influențează, fără a ne da seama, opțiunile și deciziile din orice zonă importantă a vieții publice sau personale. Acest fenomen curios devenit simbol al propriilor noastre capcane se transformă într-un partener inevitabil al rațiunii și al personalității noastre. Nu putem exclude ușor propriul imaginar și poate că acest lucru nu ar fi o cale tocmai bună pentru a dobândi o gândire abstractă și lipsită de fantasmă. Imaginarul este lipit de suflet și de gândire și este configurat inclusiv de suma experiențelor individuale care, din acest punct, de vedere capătă o influență majoră asupra comportamentului. Așadar, relația cu imaginarul este inevitabilă și necontrolabilă, asemeni unui copil care e convins că stăpânește lumea prin jucăriile sale. Puterea de influență a imaginarului capătă o natură

bidirecțională, ca rezultat obținut la confluența dintre imaginea reală reprodusă de mintea noastră. Procesul de captare a imaginii de către creier se produce printr-o reconfigurare parțială a obiectului în raport cu originalul. De aici și concluzia faptului că tot ceea ce vedem este recreat de creierul nostru și nu redat. Acest lucru ar putea duce la suspiciunea că pot exista elemente grafice din realitate, care nu sunt percepute la fel de fidel, pentru a fi reconfigurate de către creier) și puritatea unei idei care reprezintă imaginea ideală (dezirabilă și perfectă), generând în final o combinație hibridă pe care o numesc: *ideogramă*. Ideograma este așadar un rezultat hibrid al unei combinații dintre imaginea reală și perfecțiunea ideatică a unui model din lumea fantasmelor.

Astfel, avem următoarea schemă:

Schema ne ajută să înțelegem mai ușor rolul și funcția acestor ideograme asupra comportamentelor individuale sau de grup. În spatele acestor structuri regăsim mecanismul de formare a sistemelor de credință și înțelegem cum se formează percepția dobândită în urma experienței cu imaginarul. Prin acest procedeu, toate elementele din afară sunt filtrate, devenind elemente sau structuri de bază ale imaginarului. În urma selecției, aceste elemente sunt sedimentate sub forma unor ideograme care alcătuiesc sistemele de credințe ca cele mai profunde structuri ale imaginarului care se transmit la nivel colectiv. Știm că, în general, sistemele de credință se formează lent și le putem defini ca structuri mentale puternice prin care indivizii își formează o anumită ierarhie de valori față de un anumit lucru. Odată sedimentate, aceste ierarhii de valori încep să creeze un model propriu de gândire, de atitudine și de orientare față de alte obiecte și subiecte. În formarea sau împrumutarea acestor structuri pe care le numesc ideograme s-ar adăuga un întreg arsenal de experiențe personale de natură biopsihică și sociopsihologică. Hibridul rezultat dintre imagine și idee devine astfel o structură-nucleu adânc înrădăcinată în psihicului uman. Îndată ce aceste ideograme s-au format în subconștient pot juca un rol de filtru sau selector pe care îl denumesc *Cerberul magic* al imaginarului. Cele mai reprezentative ideograme participă mai departe la construcția și formarea altor sisteme de credință de natură intimă.

Indivizii, la nivel de grup, se influențează direct în funcție de puterea degajată de propriul lor imaginar politic sau social, având șanse să influențeze comportamentul, gândurile, orientările și emoțiile celorlalți indivizi cu o personalitate mai puțin marcantă sau mai slabă. Legea jocului de putere arată faptul că, în general, liderul politic este individul cu personalitatea cea mai puternică, având șansa de a influența pe cei mai puțin puternici. De exemplu, la un moment dat, într-un grup unit în jurul unui astfel de lider se poate forma un lanț comun de ideograme și experiențe interrelaționate care să creeze influență și prestigiu prin autoritate. Ideile sale se transmit printr-o contagiune mentală, influențând imaginarul colectiv. Forța discursului politic al liderului este pusă în valoare de forța de reprezentare a ideogramelor sale ca sisteme de credințe ideologice și personale. Discursul prinde astfel forță suficientă pentru a-și transmite propriile credințe în zona de valori colective într-o rezonanță armonioasă cu celelalte credințe de grup.

Câmpurile comune create într-un discurs politic reușit se transformă într-un câmp de influență manifestat printr-o contagiune mentală pozitivă. Știrurile de imagini și idei care configurează imaginarul apar ca o latură ascunsă a psihicului, dar aceste filtre capătă un rol important în cadrul comunicării, a percepțiilor și a deciziilor individuale. Amprenta nevăzută a imaginarului se manifestă și prin natura multivalentă a emoțiilor care se exprimă prin atitudini și relații afective, decizii, preferințe și orientări.

Forța imaginarului manifestată în zona comunicării politice este folosită de multe ori injust în propagandă sau în actul de manipulare a maselor. În momentul în care intențiile sunt demascate de știința istorică, falsele credințe se șterg treptat din arealul memoriei colective. Descoperirea minciunii este singurul procedeu de alterare și ștergere a memoriei afective. Efectele sociale ale unor astfel de procedee pot lăsa în psihicul celor care au crezut în propagandă un gol cu dezamăgiri, în vreme ce sistemele de credințe religioase au cu totul alt comportament. Acestea sunt cele mai puternice dar și cele mai greu de schimbat, pentru că ideogramele din această zonă se pot transmite probabil și genetic (deși nu este încă bine demonstrat) și pătrund în cele mai adânci zone ale imaginarului. O religie nu poate minți și nici nu poate fi supusă testului verificabilității, atâta vreme cât adevărurile sale țin în mod exclusiv de credințe transcendente. Valoarea lui "a crede" nu este echivalentul lui "a cerceta" și este dată de libertatea exclusivă a individului de a crede sau nu. De aceea, imaginarul religios este locuit de ideograme unde acționează lumea fantasmelor. Relația dintre aceste fantasmе și diferitele straturi ale imaginarului este în acest sens o legătură intimă între comportament și limbajul psihicului pe care unii cercetători îl identifică ca limbaj al sufletului. Probabil că așa cum sufletul nu este total independent de rațiune manifestându-se într-o oarecare măsură în raport cu ea, la fel și gândirea rațională se află în dependență față de dimensiunea afectivă pe care o regăsim în straturile adânci ale imaginarului.

5. Concluzii

În esență, ideogramele sunt structuri cheie ale imaginarului care acționează asupra comportamentului individual sau colectiv. Alături de ideograme, cuplul categorial *sacru* și *puterea politică* reprezintă cele două

forțe principale care acționează asupra modului de formare și coagulare a sistemelor de credință, fie că sunt de natură socială, politică sau religioasă. Sacrul se manifestă astăzi mai degrabă în afara fenomenului religios decât în interiorul său. La fel și puterea politică se manifestă mai degrabă ca o forță socială impusă de gradul de influență a imaginarului colectiv al grupului în care se află fiecare individ. O altă concluzie ar fi că ceea ce definește, concentrează și reprezintă sacrul împreună cu puterea politică, ca un cuplu categorial justificat, nu poate fi întâlnit și cunoscut mai bine decât prin manifestarea imaginarului. În acest sens, am dorit să aflu cum se formează acest *pattern* al imaginarului, și cum pot explica modul în care funcționează și se manifestă ca forță de modelare a comportamentului uman.

BIBLIOGRAFIE:

Adickers, E. (1920) *Kants Opus Postumum dargestellt und beurteilt*, ed. E. Adickes, Kant-Studien, Ergänzungshefte im Auftrag der Kant-Gesellschaft, n. 50, Berlin, Verlag von Reuther & Reichard.

Agamben, G. (2006), *Homo Sacer – Puterea suverană și viața nudă*, Cluj, Editura Colecția Panopticon.

Almond, G. Verba, S. (1996), *Cultura civică. Atitudini politice și democrație în cinci națiuni*, București, Editura Du Style.

Aquino, T. (1994), *De Magistro*, București, Editura Humanitas.

Battista, M. (1991), *Dizionario enciclopedico del pensiero di san Tommaso D'Aquino*, Bologna, Studio Domenicano.

Beciu, C. (2009), *Comunicare și discurs mediatic. O lectură sociologică*, București, Editura Comunicare.ro.

Bergson, H. (2003), *Pensee et Mouvant*, Paris, PUF, 15e éd. Quadrige.

Bertholet, A., Campenhausen von Hans, (1995), *Dicționarul religiilor*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Bertrand, R. (1975), *On power. A New Social Analysis*, London, George Allen and Unwin Ltd.

Bierstedt, R. (1975), *Power and Progress. Essay on sociological theory*, New York, McGrand-Hill.

Bonte, P., Izard, M. (2007), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Iași, Ediția a II-a, Editura Polirom.

Brunschvicg, L. (1950), *Heritage de mots, heritage d'idees*, Paris, Presses Universitaires de France.

Buzărnescu, Ș. (2003), *Sociologia conducerii*, Timișoara, Editura de Vest.

Caillois, R. (2006), *Omul și sacrul*, ediția a II-a, București, Editura Nemira.

Culianu, P. (1999), *Eros și magie în Renaștere 1484*, București, Editura Nemira.

D'aquino, T. (1997), *Summa Theologiae*, București, Editura Stiintifică.

Deliège, R. (2007), *O istorie a antropologiei. Școli, autori, teorii*, Chișinău, Editura Cartier Istoric.

Durand, G. (1992), *Structurile Antropologice al imaginarului*, București, Editura Univers Enciclopedic.

Durkheim, E. (1995) *Formele elementare ale vieții religioase*, Iași, Editura Polirom.

Eliade, M. (1994), *Imagini și simboluri. Eseu despre simbolismul magico-religios*, București, Editura Humanitas.

Foucault, M. (1976), *La volonté de savoir*, Paris, Gallimard.

Frigioiu, N. (2007), *Puterea imaginii și imaginarul Puterii, Vol. 2 din Politologie și doctrine politice*, București, Editura Economică.

- Frigioiu, N. (2009), *Antropologie politică, București*, Editura Tritonic.
- Girard, R. (1999), *Despre cele ascunse de la întemeierea lumii*, București, Editura Nemira .
- Girard, R. (1995), *Violența și sacrul*, București, Editura Nemira.
- Jonathan, T., Maryanski, A. (1988), Is Neofunctionalism Really Functional, în *American Sociological Association*, Washington, Sociological Theory, Vol.6, No.1.
- Jung, C. G. (1997), *Tipuri psihologice*, București, Editura Humanitas.
- Kloppenborg, R., Kloppenborg, H., Dirk, J. (1983) Selected Studies on Ritual in the Indian Religions: Essays to D.J. Hoens, *Studies in the History of Religions*, Leiden, E.J. Brill, no. 24.
- Mauss, M., Hubert, H. (1997), *Eseu despre natura și funcția sacrificiului*, Iași, Editura Polirom.
- Ries, J. (2000), *Sacrul în istoria religioasă a omenirii*, Iași, Editura Polirom.
- Rudolf, O. (2005), *Sacrul*, București, Editura Humanitas.
- Russel, B. (1975), *On power. A New Social Analysis*, London, George Allen and Unwin Ltd.
- Sartre, Jean-Paul, (1936), *L'imagination*, Paris, PUF, Libraire Alcan.
- Tarot, C. (2001), *De la Durkheim la Mauss, inventarea simbolicului. Sociologia și științele religiilor*, Timișoara, Editura Amacord.
- Weber, M. (1992), *Politica, o vocație și o profesie*, București, Editura Anima.
- Wunenburger, Jean Jaques, (2005), *Filozofia imaginilor*, Iași, Editura Polirom.
- Zamfir, C. (1974), *Psihosociologia organizării și a conducerii: teorii și orientări contemporane*, București, Editura Politică.
- Zamfir, E. (1975), *Modelul sistemic în sociologie și antropologia culturală*, București, Editura Științifică.
- Zamfir, Elena, (1989), *Incursiune în universul uman*, București, Editura Albatros.
- Zamfir, E. (2003), *Psihologie socială aplicată - texte alese*, Iași, Editura Ankarom.